Erdoğan’ın Washington Gezisi: Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok

Şanlı Bahadır Koç

Türk dış politikası ve ABD ile ilişkiler hatasıyla sevabıyla tek elden yönetiliyor. ABD’nin Türkiye politikası ise 1) Trump, 2) üst düzey danışmanları ve bakanları, 3) Kongre ve 4) bürokrasi gibi en az 4 aktörce şekilleniyor. Buna belki endirekt olarak etki eden 5) medyayı ve hatta 6) mahkemeleri de katabiliriz. ABD tarafındaki bu “çoğulculuk” muğlaklık, belirsizlik, istikrarsızlık ve güvensizlik yaratıyor. Trump’la “anlaşıyorsunuz” ama danışmanları vazgeçiriyor, ya da bürokrasi uygulamıyor, sulandırıyor, erteliyor ya da torpilliyor. Kongre Türkiye aleyhine karar alsa Trump belki bunu durduruyor, ama ne kadar süre için, hangi kararlılıkta, karşılığında ne talep ederek? Amerikan sisteminde dış politikada Başkan başat aktör olmakla beraber sistemde hafif bir “çok aktörlülük” elbette her zaman var. Ama Trump ve ona karşı gelişen açık kapalı direnişle beraber bu durum kontrolden çıktı.

Türkiye ve özellikle Erdoğan’a karşı zaman zaman dengesiz olsa da genelde nispeten olumlu yaklaşan Trump’ın diğer unsurları dengeleme ve dizginleme rolünü oynaması bir ölçüde ve bir süreliğine mümkün olabilir ama tek başına Türkiye’ye yönelik politikayı müspet şekilde oluşturması ve uygulaması çok mümkün görünmüyor. Trump’ın Türk-Amerikan ilişkileri açısından paradoksal ve bipolar bir etkisi var: Hem ilişkilerin daha da kötüleşmesini engelliyor, ama öbür yandan da istemeden, farkında olmadan ve dolaylı da olsa, varlığı, tarzı ve metotları ilişkiyi geriyor. İçeride ona “çakmak” isteyenler Erdoğan’a ve Erdoğan üzerinden Türkiye’ye vurmakta bir sakınca görmüyor (Bu, ilişkideki tek sıkıntı demek de değil tabii.) Trump tamamen açık olmayan nedenlerle Türkiye ile ilişkileri korumak için önemli bir çaba sarf ederken Washington’un geri kalanının Türkiye alerjisi başka şeylerin yanında bu nedenle de artıyor.

Amerikan kamuoyunda Türkiye’ye karşı inanılmaz ve çok büyük kısmı temelsiz bir negatif elektrik var. Türkiye ise ABD’de bırakın sempati toplamayı, neyi neden nasıl yaptığını anlatma konusunda bile inanılmaz bir beceriksizlik sergiliyor. Türkiye karşıtı standart lobilere Yahudi lobisinin ağırlığı da eklenince işlerin oldukça zorlaşması anlaşılır elbette. Ama yine de en temel pozisyon, iddia, mesaj, çıkar ve hikayelerimizi daha net, güçlü, yaygın, “adrese teslim” ve doğru zamanda verme konusunda çok daha iyi karne gösterebilmeliyiz. Bize karşı yürütülen negatif kampanyaları tahmin etmek ve çürütmeyi geçtim,

takip daha edebildiğimiz şüpheli. ABD'de ne kadar önyargılı da olsa dış politik meselelerle ilgili bir kamuoyu var ve bunların büyük bir kısmı hala Türkiye'nin haklı tezlerinin, meşru çıkarlarının farkında değil. Onlara Türkiye'nin haklı tezlerini ve meşru çıkarlarını etkili şekilde anlatmayı beceremiyoruz, hatta denebilir ki, tam denemiyoruz bile.

Erdoğan gezisi ile aynı gün Amerikan liberal kamuoyu destekli Demokrat Parti Trump'ı devirmek değilse bile onu yıpratmak için azil sürecini resmen başlattı. Bu süreçte Trump'ın görevini bitirmeden ayrılma ihtimali çok yüksek değil ama çok çok az da değil (%10-15). Trump uzun süredir olduğu gibi aylarca daha ilgi ve zamanını bu hamleleri savuşturmak için harcayacak. Bu diğer konulara harcayacağı siyasi sermayeyi de sınırlayacak. Türkiye'ye yönelik Kongre, mahkemeler, medya ve bürokrasiden gelen karar, ambargo, ceza, karalama gibi adımları sınırlama yeteneği ve belki bir noktadan sonra isteği de azalabilir.

Bir yandan Temsilciler Meclisi'nin Ermeni kararı, Trump'ın tarz ve içerik olarak inanılmaz sorunlu mektubu, Türkiye'ye yönelik ambargo tehditleri, mahkeme süreçleri, F-35 programından çıkarılma gibi nedenlerle geziyi ertelemek düşünülebilirdi. Bu memnuniyetsizliğimizi göstermiş olurdu. Geziyi ertelemek iptal etmek demek değil, karşı taraftan uygun sinyaller geldiğinde, ortam düzeldiğinde, tekrar değerlendirilebilirdi. Mevcut koşullarda somut, anlamlı, kalıcı, geri çevrilemez bir başarı elde etmenin zorluğu açık olmalıydı. Türkiye'yi ABD iç siyasi sahnesinde "yumruk torbası" haline getirmenin anlamı yok.

Öte yandan ertelemek de Washington'da bizi dinlemeye ve anlamaya istekli tek önemli aktör gibi görünen Trump'ı gücendirip kaybetmemiz riski yaratabilirdi. Erteleme kararının Trump dışındaki aktörlere tepki olduğunun altı çizilebilirdi tabii ama ABD Başkanı'nın buna ne tepki vereceğini tam tahmin edemezdik. Trump'a, "yanlış anlama, bu seninle ilgili değil, Kongre'nin kararlarına" denebilirdi. Belki Trump bunu Türkiye karşıtı çevrelere karşı, "bakın ben çırpınıyorum ama siz Türkiye'yi Rusya'ya itiyorsunuz" diye kullanabilirdi. Muhalifleri de "bak sen Erdoğan'ın peşinden koşuyorsun ama o da seni ciddiye almıyor" diyerek ziyaretin ertelenmesini Trump'a karşı kullanmak isteyebilirdi ve belki o da artık Türkiye dosyasından sıkılabilirdi. Kısacası geziyi yapmakla ertelemek arasındaki denge birbirine yakın. Erdoğan tercihini yapmakta kullandı. Bu karar tartışılabilir ama anlaşılmaz değil.

Sonra yeni ayrıntılar ortaya çıkarsa belki bu görüşünüz değişebilir ama şu an göründüğü kadarıyla Erdoğan gezisinden somut önemli bir kazanım ortaya çıkmasa da ilişkideki kötüleşmeyi sınırlı ve kısa bir süre için de olsa durdurmuş olabilir. S-400, F-35 gibi konularda büyülü formüllerle hızlı bir şekilde çözüme gitmek zaten mümkün değil. Türkiye'nin bu noktada sonra Rusya ile ilişkilerde yaşanacak ciddi bir olumsuzluk hariç S-400 işinden vazgeçmesini beklemek gerçekçi değil. ABD kendini "S-400 ile F-35 olmaz" noktasında öyle kesin şekillerde bağladı ki, bu noktada da bir gevşeme yaratmak zor. Türkiye'nin S-400 alıp depoda tutması ve bunun ABD tarafından denetlenmesi gibi bir formül iki taraf için de sorunlu olsa da önümüzdeki dönemde tartışılacak gibi. ABD'liler, "Türkiye'ye güvenebilir miyiz?" diyecekler, biz de "depoda tutmak için o kadar parayı niye verdik ki, o zaman?" .

Türkiye gezide iki silah sistemi arasındaki ilişkiyi araştırması için komisyon kurulması önerisini yineledi. ABD bunu baştan reddetmişti. Teknik tezlerine güveniyorlarsa belki bu sefer daha ciddiye alabilirler. Türkiye "Patriot da alabiliriz" tatlandırıcısını kullanmaya devam ediyor. Bu arada Putin'in de füzelerinin depoda tutulmasından (parasını alsa bile) çok memnun olmayacağını tahmin edebiliriz.

Ticaret hacmini 100 milyar dolara çıkarmak boş bir hayal olarak görünüyor. Siyasi irade bazen ticari ilişkilerde önemli fark yaratabilir, doğru, ama iki ülke arasında bu denli büyük bir ticaret potansiyeli olsa şimdiye kadar zaten bir şekilde harekete geçerdi, diye düşünmek lazım.Şu an ABD ile pazarlık yapmak için çok uygun bir zaman olmayabilir. Trump Türkiye ile pazarlık olarak ne ödün verse hemen "bütün dükkanı Tayyip'e açtı" diye ağır baskı altına almaya çalışacaklar. Erdoğan'ın Batı'da olumsuz bir imajı ve bunun Türk çıkarları açısından da bir bedeli var. Bazen sadece kararlılık belirtmek gereken yerlerde karşı tarafı küçümsemeye varan ifade ve tarz kullanılabiliyor ve bu da kızgınlık, nefret ve intikam isteği yaratabiliyor. Bunların bize bir faydası olmadığı kesin, bedeli olma ihtimali ise ciddi.

Türkiye ABD ile ilişkilerde bütün yumurtaları Trump'ın sepetine koymakla doğru davranıyor mu? Trump ile geliştirilen özel ilişki ABD'nin geri kalanının bize duyduğu antipatiyi arttırıyor olabilir. Trump'ın güvenilirlik, istikrar, tutarlılık, öngörülebilirlik gibi açılardan sorunlu olduğu açık. Bunların yanında mevcut ortamda Washington'da ilgili çevrelere Türkiye hakkında iradesini empoze etmesinin önünde de ciddi engeller var. Kendine bağlı, sadık, güvenilir, becerikli bir ekibi yok. Trump'ın Erdoğan'a ve bir ölçüde Türkiye'ye sempatisi olduğu söylenebilir ama verdiği sözler ve yapılan anlaşmalar karşılığında Türkiye kendin yükümlülüğünü yerine getirdiğinde bile ABD tarafındaki diğer unsurlar devreye giriyor ve

Amerika'nın yapması gereken şeyi yapmasını engelleyebiliyor. Günün sonunda Türkiye sınırlı sayıdaki değerli kozlarından bazılarını kaybetmiş olarak kalabiliyor.

Bu arada Beyaz Saray'da senatörlerin Türk lideriyle, tarzlarını biraz yumuşatarak da olsa, sorguya çeker ve eleştirir şekilde konuşmalarını görüntü olarak sorunlu bulanlar haksız değil. Bu tür bir görüşme olacaksa da 1) kameralar önünde değil, 2) tarz ve içerikle ilgili bazı uyarı ve kısıtlamalarla olmalıydı.

Evet Trump Kongre'deki bazı adımları durdurabilir, bekletebilir ama bunun karşılığında bizim normalde vermek istemeyeceğiniz şeyler isteyecektir. Bunları alamayınca Kongre'yi durdurmak için daha az isteği, çabası ve şansı olabilir.Diğer kanalları pas geçip Trump'a çok bel bağlamanın bir diğer sakıncası da ondan sonra geleceklerin Türkiye ile ilgili olarak "Trump ne yaptıysa tam tersini yapma" yönünde eğilim göstermeleri olabilir. Önümüzdeki dönemde "Ermeni soykırımı", CAATSA ve diğer ambargo kararları, Halkbank gibi mahkeme kararları Türkiye'nin üzerinde Demokles'in kılıcı gibi tutulacak. Bunlar vasıtası ile Türkiye "terbiye edilmeye" çalışılacak. Türkiye bunların baskısı altında kalıp kendini kısıtlasa bir türlü, bunları dikkate almayıp istediğini yapsa başka. Buradan iyi bir şey çıkması sürpriz olur. Genel anlamda bir tür başarı olarak kabul edilebilecek Suriye ateşkes antlaşmaları bile birçok tuzak içeriyor. PKK Türkiye kontrolüne verilen bölgede vurkaç yapıp aşağı kaçtığında onu kovalamak ve geldiği üstleri vurmak şansımız yok. Gezide anlaşılan çok konuşulmadı ama önümüzdeki dönemin önemli konularından biri bu olabilir. PKK Türkiye'yi ateşkesi ihlal eden, çizilen sınırın altına inmek isteyen bir aktör olarak göstermek isteyebilir.